

О. В. Міщенко

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Досліджено походження понять сакральний і ландшафт. Проаналізовано провідні підходи щодо трактування терміну сакральний ландшафт у географічній науці. Сформульовано трактування терміну сакральний ландшафт, що враховує його генезис, історію формування священного місця і простору.

Ключові слова: *сакральний, релігійний, сакральний ландшафт.*

O. V. Mischenko. Treatment of the term sacral landscape

The origin of concepts of sacral and landscape is investigated. The leading approaches to the interpretation of the term sacral landscape in geographic science are analyzed. The interpretation of the term is sacral formulated, taking into account its genesis, the history of the formation of sacred place and space.

Keywords: *sacred, religious, sacred landscape.*

Сакральний ландшафт завдяки своїм унікальним природним та культурним складовим відображає та зберігає провідні світоглядні ідеї та цінності суспільства, слугує важливим чинником його безперервного існування в часі, забезпечуючи передачу майбутнім поколінням великого масиву історичної інформації.

Слово “ландшафт” – германського походження й має дві складові land і schaft. Слово land у сучасних германських мовах має такі значення: ділянка земної поверхні з визначеними межами, суходіл, ґрунт, країна, батьківщина, територія, де ведеться сільське господарство. Суфікс schaft має значення взаємозв’язку, взаємозалежності, поєднання [2].

На думку М. Гродзинського термін ландшафт з’явився у Голландії наприкінці 16 – 17 ст, коли фламандські художники почали малювати не уявні біблійні пейзажі, а реальні топографічно точні. Тобто поняття ландшафту розумілося, як зображення місцевості на картині. С. Міхелі [5], Ю. Тютюнник вважають [8] що саме Г. Гоммейер ввів слово “ландшафт” у науковий вжиток географічної науки для відзначення цілісності та неповторності окремих ділянок території. Крім того, Ю. Тютюнник шляхом етимологічного, текстологічного, лексикографічного і герменевтичного аналізу генезису поняття “ландшафт” прийшов до висновку, що вперше поєднання складових “land” і “schaft” було використане у Євангелії Татіана. Первинний зміст цього слова, на думку Ю. Тютюнника, не “живописний”, як вважають багато географів, а “територіально-сакральний” і звучить як “єдина священна земля єдиної пастви”.

Важливо зазначити, що якщо поняття ландшафт – добре досліджена категорія, то у різних авторів тлумачення сакрального має різний зміст.

В контексті цього дослідження доцільним є посилання на етимологію. П. Труссон [9] виводить слово сакральне від індоєвропейського кореня “sak”, що означає відповідність космосу, фундаментальна структура речей, існуюча реальність. У латинській мові поняття sacrum походить від слова sacer, що трактується як “присвячене богам” “священе”.

Відповідно до словника української мови поняття сакральне має такі змістові наповнення:

- який стосується релігійного культу; обрядовий, ритуальний, священний, або якого дуже цінують, оберігають; священний, заповітний;
- який став звичним, узвичаєним; традиційний;
- який має сумнівну або погану славу; горезвісний [7].

Релігієзнавці Ф. Хайлер, І. Вах, Г. Меншинг, О. Шубаро вживають сакральне як синонім релігійного. Однак, зміст сакрального на сучасному етапі розвитку соціуму є набагато ширшим, бо окрім релігійного феномену включає й міфологічний, а також соціальний.

Аналіз наукових джерел філософії, соціології, а також географії засвідчує, що сакральне найбільш втілено у релігії. Однак, М. Мосс одим із перших відокремив сакральне від релігієзнавчого контексту. На його думку “сакральні дії – це не релігійні дії. Це просто особливі дії, яким ми приписуємо властивість “незвичайності”[6]. Учений стверджував, що священними є ті соціальні феномени, які в силу їхньої важливості визнаються колективною свідомістю недоторканими.

Досліджуючи зміст трактування терміну сакральний ландшафт у географічній науці усю низку трактувань дефініції загалом можна поділити на такі підходи: релігійний, подієвий, соціокультурний.

Релігійний підхід передбачає поклоніння в межах ландшафту Богу (творцю), або кільком Богам, та супроводжується переконанням у їх здатності впливати на долю людей. Такий підхід використовував М. Гродзинський [2], В. Воловик [1].

Безперечно, велика частка сакрального простору належить релігійним об’єктам. Однак, серед інструментів сакралізації можна виокремити ще і символізацію та міф, які надають ландшафту надзвичайно ціннісного (святого) значення. Крім того, будь-який ландшафт на певному етапі може стати сакральним, через подію, що відбулася в його межах.

З позицій подієвого підходу суть терміну сакральний ландшафт розглядає Г. Денисик [3], який вказує, що сакральний ландшафт – це сукупність сакральних місць чи просторів на певній території, яка пов’язується з дуже істотними подіями або через її унікальні географічні характеристики. М. Кулешова трактує це поняття позицій соціокультурного підходу [4] й розглядає його як частину культурного ландшафту.

Для трактування поняття сакральний ландшафт необхідно знати його генезис, історію формування священного місця і простору. Проте, на практиці той самий сакральний ландшафт одночасно може мати релігійне, подієве, символічне, а також міфологічне походження, тому при трактуванні цього терміну доцільно використовувати інтегрований підхід, де сакральний ландшафт розглядається як природна, природно-антропогенна, антропогенна система, пов’язана із певними життєвими символами, міфами, вагомими подіями, релігійними почуттями та має надзвичайно ціннісне значення для людини, або групи людей та потребує особливого вшанування та охорони.

Висновок. Проведене дослідження засвідчує, що поняття сакральний ландшафт має міждисциплінарний характер, оскільки охоплює широке коло питань, що відносяться до різних наукових дисциплін: соціальної теорії, географії, культури, філософської антропології. При трактуванні цього терміну необхідно знати його генезис, історію формування священного місця і простору. Крім того з розвитком суспільства змінюється ідеологія, культура, релігійні запити, політична ситуація в результаті чого змінювався не тільки сам ландшафт, але і його сакральне значення.

Література:

1. Воловик В. М. Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування [Текст] / В. М. Воловик. – Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2013. – 464 с.
2. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: монографія. У 2-х т. / М. Д. Гродзинський. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2005. – Т.1. – С. 11.
3. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство : навчальний посібник. Частина І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця : ПП «ТД «Едельвейс і К», 2012. 336 с.
4. Кулешова М. Е. Управление культурными ландшафтами и иными объектами историко-культурного наследия в национальных парках /М. Е. Кулешова. – М.: Изд-во Центра охраны дикой природы, 2002. – 105 с.
5. Міхелі С. В. Українське ландшафтознавство: витоки, становлення, сучасний стан : монографія / С. В. Міхелі. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 90.
6. Мосс М. Общества. Обмен. Личность. Труды по социальной антропологии / М. Мосс. – М.: КДУ, 2011. – 416 с.
7. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 9. – С. 17.
8. Тютюнник Ю. Г. О происхождении и первоначальном значении слова “ландшафт” / Ю. Г. Тютюнник // Известия РАН. Сер. геогр. – 2004. – № 4. – С. 116-122.
9. Trusson P. Sakral'noe y myf // <http://nationalism.org/vvv/trusson-sacral-and-myth.htm>. – S. 4. 7.